

موسم ارزشیابی‌های پایانی

اشاره

ضمن آنکه می‌دانیم ارزشیابی تکوینی یکی از بهترین روش‌ها برای اصلاح، تغییر یا تحول در شیوه‌های یاددهی - یادگیری و حتی تهیه و تدوین برنامه‌های درسی است و ضمن برنامه تحصیلی و در طول یک سال تحصیلی قابل اعمال و بهره‌برداری است، اما در پایان سال باید به ارزشیابی پایانی یا مجموعی توجه کنیم و خود را برای جمع‌بندی از تمامی تلاش‌های صورت گرفته، چه از نظر خودمان به عنوان معلم و چه از نظر دانش‌آموزانمان و چه از نظر برنامه‌ریزان برنامه‌های درسی و سیاست‌گذاران آموزشی، آماده کنیم. هدف از ارزشیابی پایانی یا مجموعی که در پایان دوره‌ها صورت می‌گیرد گردآوری اطلاعات و داده‌های مستند از مجموعه کار و تلاش صورت گرفته در جهت تحقق هدف‌های پی‌گیری شده است.

نکته قابل توجه معلمان محترم که در این مقاله بر آن تأکید می‌شود، این است که ارزشیابی پایان سال را فقط در قالب آزمون آموخته‌های دانش‌آموزان ننگرد، بلکه در این راستا، بیشتر به نتایج حاصل به صورت توانمندی و مهارت دانش‌آموزان توجه داشته باشند و در این قالب توانمندی‌های خود به عنوان معلم و عامل اثرگذار و هدایت‌گر آموزش و نیز توانمندی‌های برنامه درسی در اختیار، در فراهم کردن زمینه‌های یادگیری و کسب توانمندی و مهارت معلم و دانش‌آموز را در نظر بگیرند.

به عبارت دیگر، همه عوامل دست‌درکار آموزش اعم از برنامه‌ریز درسی به عنوان سیاست‌گذار، برنامه درسی به عنوان زمینه و منابع یادگیری، معلم به عنوان هدایت‌گر و تسهیل‌گر یادگیری و بالاخره دانش‌آموز به عنوان عامل اصلی یادگیری را زیر ذره‌بین ارزشیابی قرار دهند.

ارزشیابی شایستگی‌ها و

صلاحیت‌های برنامه‌های درسی

پایان سال زمان جمع‌بندی معلم از مجموعه برداشت‌های ذهنی و عینی و مستند مبتنی بر پژوهش نسبت به برنامه درسی و محتوای آموزشی در اختیار او و دانش‌آموزان است. معلمان در این دوره باید مجموعه

کلید واژه‌ها:

ارزشیابی شایستگی‌ها و صلاحیت‌های برنامه‌های درسی، ارزشیابی شایستگی‌ها و توانمندی‌های دانش‌آموز، خود-ارزشیابی معلمان.

مشاهدات و داده‌های عینی مرتبط با مواد و محتوای آموزش، همچنین شیوه‌ها و روش‌های توصیه شده برای طراحی فعالیت‌های علمی و کارهای تجربی و آزمایشگاهی و کارگاهی را به صورت طبقه‌بندی شده درآورند تا هم بتوانند بازخوردهای لازم مثبت و منفی را به تهیه‌کنندگان برنامه‌های درسی ارائه دهند، هم خزانه منابع مورد استفاده خود در امر آموزش برای سال بعد را غنی کنند و هم از تجربه حاصل در امر آموزش در این سال و در این پایه برای تسهیل هدایت‌گری فرایند یاددهی - یادگیری در سال بعد به‌خوبی بهره‌گیرند. توجه به موارد زیر در طبقه‌بندی داده‌ها، در این راستا، کمک خواهد بود:

● آیا برنامه درسی و محتوای آموزش (اعم از کتاب درسی، راهنمای معلم، کتاب‌ها یا جزوه‌ها یا سی‌دی و نظایر آن که به عنوان منابع کمک‌آموزشی در نظر گرفته شده بوده‌اند) با سن و ویژگی‌های رشدی دانش‌آموزان مخاطب آن برنامه‌ها متناسب بوده‌اند؟

این تناسب را از نظر هدف‌های موردنظر چه از نظر کمیت و کیفیت آموزشی، و نیز از نظر روش‌ها و شیوه‌های کسب تجربه از طریق فعالیت آموزشی و همچنین از نظر شیوه‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

و موارد دیگری که خود می‌توانید به فهرست یاد شده اضافه کنید. زمینه‌های بسیار قابل توجه در مشخص کردن نقاط قوت و ضعف برنامه‌ها و محتوای آموزش عبارت‌اند از:

- چگونگی ارائه پیش‌نیازها
- چگونگی ارائه متن و محتوای اساس و پایه، زمینه‌ساز مهارت‌ها و صلاحیت‌ها
- چگونگی ارائه تصاویر
- چگونگی ارائه فعالیت‌ها و زمینه‌های کسب تجربه
- چگونگی ارائه تمرین‌ها و تکالیف
- چگونگی پیش‌بینی انتظارات آموزشی و چگونگی ارزشیابی درجه تحقق انتظارات
- چگونگی توجه به ارزش‌های اخلاقی و ارزشی و دینی

ارزشیابی توانمندی‌ها و شایستگی‌های دانش‌آموزان

پایان سال زمان ارزشیابی مجموعی از همه آموخته‌های دانش‌آموز، در ابعاد مورد نظر آموزش و مطابق با ملاک‌ها و معیارهای قبولی معین است. ملاک‌ها و معیارهای ارزشیابی‌های پایانی هر نظام متمرکز آموزشی را سیاست‌گذاران آموزشی از قبل تعیین می‌کنند. معیارهایی که برای قبولی پایان سال در نظر گرفته می‌شود، به‌طور معمول با هدف گذر از یک پایه به پایه دیگر تعیین می‌شود. متأسفانه، در بسیاری از نظام‌های رایج آموزشی، معیار قبولی برای گذر تحصیلی، به کسب توانمندی در حداقل پنجاه درصد مطالب مورد آزمایش بسنده شده است. این بدان معناست که دانش‌آموزانی که توانسته‌اند فقط ۵۰ درصد مطالب را هم یاد بگیرند، اجازه رفتن به پایه بالاتر را دارا می‌شوند و فاجعه سختی کار معلم پایه بعد از همین نقطه آغاز می‌شود.

برای مراکز برنامه‌ریزی درسی و تهیه و تدوین برنامه‌های درسی ارسال کنید و بدین ترتیب، در اصلاح یا تغییر برنامه یا محتوا نقشی مؤثر داشته باشید:

- تناسب هدف‌ها و روش‌ها با توانمندی‌های معلمی خود
- تناسب هدف‌ها و روش‌ها با توانمندی‌های یادگیری دانش‌آموزان
- روشنی و قابل درک بودن مطلب
- تنوع موضوعات
- توالی با برنامه و محتوای پایه قبل
- توالی با برنامه و محتوای پایه بعد
- فعالیت‌ها و تجربه‌های پیش‌بینی شده از نظر کمی
- فعالیت‌ها و تجربه‌های پیش‌بینی شده از نظر کیفی
- درجه برانگیختگی دانش‌آموزان به یادگیری
- تصاویر مناسب و متناسب با متن
- تمرین‌ها و تکالیف
- فراهم کردن زمینه‌های خلاقیت و ابتکار و تولیدگری و نقد و قضاوت درست
- فراهم کردن زمینه‌های رشد هیجانی و عاطفی، اجتماعی و فرهنگی
- فراهم کردن زمینه‌های مهارت‌آموزی

در نظر بگیرید و نتایج حاصل را جمع‌بندی کنید و به صورت یادداشت طبقه‌بندی شده برای خود نگه‌دارید تا در سال بعد بتوانید از آن‌ها استفاده کنید. در صورت مغایرت یا نبود تناسب مراتب را به مراکز برنامه‌ریزی درسی منعکس کنید.

● نقاط قوت برنامه درسی و محتوای آموزشی در اختیار (کتاب درسی، کتاب‌ها و منابع کمک‌آموزشی) چه بوده است؟ اگر بتوانید موارد مثبت را در چند طبقه بگنجانید، سال بعد بهتر می‌توانید با بهره‌گیری بیشتر از نکات و روش‌های مثبت یافت شده، به فرایند یادگیری دانش‌آموزان کمک کنید.

نقاط ضعف بارز برنامه درسی و محتوای آموزشی در اختیار چه بوده است؟

در این بخش نیز بهتر است نقاط ضعف را طبقه‌بندی کنید. نوع طبقه‌بندی به روش و نتایج ارزشیابی مستمر و تکوینی شما بستگی دارد. چنانچه بتوانید نقاط ضعف برنامه را از نظرهای زیر ارزیابی کنید، به‌خوبی می‌توانید نتایج را به صورت بازخورد

برگ اشتراک مجله‌های رشح

نحوه اشتراک:

شما می‌توانید پس از وارز مبلغ اشتراک به شماره حساب ۳۹۶۲۳۰۰۰ بانک تجارت شعبه سه‌راه آزمايش كد ۳۹۰۵ در وجه شرکت افست از دو روش زیر، مستمراً مجله شوید:

۱- مراجعه به وبگاه مجلات رشح: نشانی: www.roshdmag.ir و تکمیل برگه اشتراک به همراه فیش مشخصات فیش واریزی.

۲- ارسال اصل فیش بانکی به همراه برگ تکمیل شده اشتراک با پست سفارشی (کپی فیش را نزد خود نگه‌دارید).

نام مجلات درخواستی:

نام و نام خانوادگی:

میزان تحصیلات:

تاریخ تولد:

تلفن:

نشانی کامل پستی:

استان:

شماره فیش:

پلاک:

در صورتی که قبلاً مستمراً مجله بوده‌اید، شماره اشتراک خود را ذکر کنید:

امضاء:

نشانی: تهران، صندوق پستی امور مشتریان: ۱۶۵۹۱۱

www.roshdmag.ir

وبگاه مجلات رشح: www.roshdmag.ir

اشتراک مجله: ۱۴-۳۳۳۳۳۳۳۳/۳۳۳۳۳۳۳۳-۰۲۱-۷۷۷۷۷۷۷۷

• هزینه اشتراک یکساله مجلات عمومی (هشت شماره): ۱۲۰۰۰۰ ریال
• هزینه اشتراک یکساله مجلات تخصصی (چهار شماره): ۸۰۰۰۰ ریال

به هر حال، تا زمانی که چنین معیاری مرسوم است بسیاری از دانش‌آموزان از آن سوءاستفاده می‌کنند و بسیاری از معلمان نیز در مواجهه با این‌گونه ناتوانی‌ها به تلاش مضاعف وادار می‌شوند. آنچه در زیر می‌آید، مواردی است که توجه به آن‌ها در ارزشیابی پایانی دانش‌آموز شایسته و بلکه بایسته است تا شاید حداقل تا حدودی نقصان سیاست‌گذاری‌ها را جبران کند:

• ارزشیابی را براساس درک مطالب کلیدی و مفهومی تنظیم و تدوین کنید نه بر مبنای حفظ مطالب پیش یا افتاده و مبرهن؛
در این راستا، هدف نهایی از ارزشیابی باید برای شما روشن باشد و تمامی جنبه‌های لازم و شایسته را پوشش دهد.

• علاوه بر درک مطالب، بر سؤالات کاربردی، سنجش عملکرد و موارد آزمون مهارتی نیز توجه خاص داشته باشید؛

• تعداد سؤالات را بر مبنای گستره محتوا در نظر بگیرید و اهمیت بخش‌ها و فصل‌ها و موضوعات درسی را در تعیین تعداد سؤالات دخالت دهید. به عبارت دیگر، سؤالات را به چند موضوع یا چند فصل محدود نکنید؛

• وقت آزمون را متناسب با تعداد سؤالات در نظر بگیرید و اگر مجبور به رعایت زمانی محدود هستید، تعداد سؤالات را متناسب با وقت آزمون در نظر بگیرید.

• بارم یا ارزش هر سؤال را برای دانش‌آموزان مشخص کنید.

• به امتحان یا ارزشیابی کتبی بسنده نکنید. امتحانات شفاهی و عملی و کارگاهی و آزمایشگاهی موارد بهتری برای آزمون توانمندی‌ها هستند

• از نتایج ارزشیابی‌های دانش‌آموزان به نفع اصلاح شیوه‌های یاددهی خود و هدایت یادگیری دانش‌آموزان سال بعدتان بهره بگیرید. زمانی موفق به چنین کاری خواهید بود که زحمت اضافه بر زحمت تصحیح ورقه‌های امتحانی آخر سال را به‌عهده بگیرید و اشتباهات و نقطه ضعف‌های دانش‌آموزان را به صورت مفهومی، موضوعی یا فصلی و بخشی یا مهارتی و عملکردی طبقه‌بندی کنید و در جست‌وجوی علت‌یابی رخدادهای نقصان‌ها و اشتباهات برآید یا برای تغییر شیوه آموزش و یاددهی خود در سال بعد یا تغییر شیوه‌های یادگیری دانش‌آموزانتان برنامه‌ریزی کنید. همچنین، برای دادن بازخورد به برنامه‌نویسان درسی به منظور

اصلاح و تغییر برنامه‌ها یا محتوا.

ارزشیابی توانمندی‌ها، صلاحیت‌ها و شایستگی‌های خود به‌عنوان معلم

همان‌طور که در اشاره نیز یادآور شدیم، پایان سال فقط زمان ارزشیابی دانش‌آموز نیست، بلکه زمان ارزشیابی معلم نیز هست. اگرچه ارزشیابی کار معلمان نظامی خاص و رسمی دارد و همه ساله براساس برنامه‌ای مشخص صورت می‌گیرد، اما آنچه در این مقاله مورد نظر و محل تأکید است، ارزشیابی خود معلم از چگونگی

کارش در طول هر سال تحصیلی رو است. زمانی که سال تحصیلی رو به پایان است، درست وقت این کار است. چنین ارزشیابی مسلماً می‌تواند

فراهم کند، زیرا با مشخص شدن نقاط قوت کار معلم و همچنین نقاط ضعف و کاستی‌های او، زمینه تقویت شیوه‌های کار و اثربخش و جبران شیوه‌های ناکارآمد و غیرمؤثر برای معلم به خوبی فراهم می‌شود. معلمان

مسئول و متعهد همان‌طور که در پایان سال برای ارزشیابی دانش‌آموزان خود برنامه‌ریزی و طراحی امتحانی می‌کنند، برای رشد حرفه‌ای خود و اثبات توانمندی‌ها و مهارت‌های خویش نیز به طراحی و برنامه‌ریزی

پایان سال

زمان جمع‌بندی

معلم از مجموعه

برداشت‌های ذهنی

و عینی و مستند

مبتنی بر

پژوهش نسبت

به برنامه درسی و

محتوای آموزشی در

اختیار او

و دانش‌آموزان

است

پایان سال زمان ارزشیابی مجموعی از همه آموخته‌های دانش آموز، در ابعاد مورد نظر آموزش و مطابق با ملاک‌ها و معیارهای قبولی معین است

می‌پردازند. مسلم آن است که ارزشیابی یکی از ابزارهای مهم این طراحی است. با قید محدودیت فضا برای ارائه مطلب در این مقاله، توجه به موارد زیر و طرح سؤالات در طراحی و اجرای ارزشیابی معلم می‌تواند مفید واقع شود. بدیهی است، طرح سؤالات جزئی‌تر مورد نظر خود معلمان در راستای شناسایی توانمندی‌های خود قابل متصور و میسور است: اهم سؤالات ارزیابی می‌تواند چنین باشد:

- آیا آموزش من بر هدف‌های مشخص و معین متکی و بر سیاست‌ها و انتظارات نظام آموزشی مبتنی بوده است؟
- آیا به هنگام آموزش، شایستگی و بسندگی محتوای آموزشی در اختیار را بررسی کرده‌ام؟
- آیا به تناسب برنامه درسی، محتوا و روش‌های یاددهی - یادگیری و شیوه‌های ارزشیابی پیش‌بینی شده در برنامه با ویژگی‌ها و توانمندی‌های دانش‌آموزان توجه کرده‌ام؟
- آیا نقاط قوت و ضعف برنامه و محتوای آموزش را کشف کرده‌ام؟
- آیا به توانمندی‌های فردی دانش‌آموزانم توجه داشته‌ام؟
- آیا انگیزه‌های مثبت تحصیلی و یادگیری را به وجود آورده‌ام؟

- آیا به رشد همه جانبه دانش‌آموزانم اندیشیده‌ام؟
- آیا فرصت‌های مناسب و لازم برای یادگیری تک‌تک افراد را فراهم کرده‌ام؟
- آیا از تجربه یاددهی سال‌های قبل خود بهره گرفته‌ام؟
- آیا برنامه آموزش و هدایت فرایند یاددهی - یادگیری من پژوهش‌محور بوده است؟
- آیا به اندازه کافی هشیارانه و آگاهانه و عالمانه نقش معلمی‌ام را ایفا کرده‌ام؟
- تا چه اندازه از تجربه‌های همکارانم بهره گرفته‌ام؟
- تا چه اندازه از اندیشه‌ها، ابتکارات و شیوه‌های اثربخش تدریس را با همکاران به اشتراک گذاشته‌ام؟
- تا چه اندازه دانش و اطلاعات خود را در زمینه‌های تدریس بسط و گسترش داده‌ام؟
- تا چه اندازه نگران رشد دانش‌آموزان در حد توان بالقوه‌شان بوده‌ام؟
- تا چه اندازه نسبت به دانش‌آموزان خود مهربان بوده و با آن‌ها همدلی داشته‌ام؟
- آیا کلاس‌های درس من شاد و فرح‌انگیز و پذیرای یادگیری بوده است؟

- آیا شیوه‌های یاددهی من به تغییر و اصلاح نیاز دارد؟
  - آیا شیوه‌های ارزشیابی من در سراسر سال تحصیلی به تغییر و اصلاح نیاز دارد؟
  - آیا از نتایج ارزشیابی‌ها و آزمون‌ها برای تغییر و اصلاح شیوه یاددهی خود و شیوه‌های یادگیری دانش‌آموزان استفاده کرده‌ام؟
  - برنامه‌های بازخوردی من به منظور تقویت یادگیری دانش‌آموزان چه بوده است؟
  - آیا از منابع آموزشی متنوع و رسانه‌ها و فناوری‌های جدید آموزشی بهره گرفته‌ام؟
  - آیا از حمایت‌های لازم برای ایفای نقش خود از جانب مدرسه و اولیای دانش‌آموزان برخوردار بوده‌ام؟
  - آیا نظرات خود و همکارانم درباره بهبود کیفی و کمی برنامه‌های درسی را به مراکز برنامه‌ریزی درسی منعکس کرده‌ام؟
  - و ...
- نتیجه این نوع ارزشیابی به هر حال مثبت و سازنده خواهد بود و می‌تواند زمینه‌ساز تلاش‌های بیشتر در همین راستا، اتخاذ راه و روش‌های نوتر برای سال‌های بعد و در کل فراهم کردن زمینه‌های غنی برای رشد حرفه‌ای مورد علاقه هر معلمی باشد.

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های رشد توسط دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وابسته به وزارت آموزش و پرورش تهیه و منتشر می‌شوند:

مجله‌های دانش‌آموزی
(به صورت ماهانه و هشت شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- رشد کودک** (برای دانش‌آموزان ابتدایی و پایه اول دوره دبستان)
- رشد خواتموز** (برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره دبستان)
- رشد دانش‌آموز** (برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم، پنجم و ششم دوره دبستان)
- رشد نوجوان** (برای دانش‌آموزان دوره انحصاری تحصیلی)
- رشد جوان** (برای دانش‌آموزان دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی)

مجله‌های بزرگسال عمومی
(به صورت ماه نامه و هشت شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- رشد آموزش ابتدایی** (رشد آموزش راهنمایی تحصیلی، رشد تکنولوژی آموزشی، رشد مدرسه فردا، رشد مدیریت مدرسه، رشد معلم)

مجله‌های بزرگسال و دانش‌آموزی تخصصی
(به صورت فصلنامه و چهار شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- رشد برهان ریاضی (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره انحصاری تحصیلی)
- رشد برهان متوسطه (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره متوسطه)
- رشد آموزش قرآن
- رشد آموزش معارف اسلامی
- رشد آموزش زبان و ادب فارسی
- رشد آموزش هنر
- رشد آموزش مشاور مدرسه
- رشد آموزش تربیت بدنی
- رشد آموزش علوم اجتماعی
- رشد آموزش تاریخ
- رشد آموزش جغرافیا
- رشد آموزش زبان
- رشد آموزش ریاضی
- رشد آموزش فیزیک
- رشد آموزش شیمی
- رشد آموزش زیست‌شناسی
- رشد آموزش زمین‌شناسی
- رشد آموزش فنی و حرفه‌ای
- رشد آموزش پیش‌دبستانی

مجله‌های رشد عمومی و تخصصی، برای معلمان، مدیران، مربیان، مشاوران و کارکنان اجرایی مدارس، دانش‌جویان مراکز تربیت معلم و رشته‌های دبیری دانشگاه‌ها و کارشناسان تعلیم و تربیت تهیه و منتشر می‌شوند.

نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۱۴۶۶، دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی.

تلفن و نمابر: ۸۸۳۰ - ۱۴۷۸ - ۲۱.